

Nieuwe wegen voor de arbeidsgerechten?

De nouvelles voies pour les juridictions du travail ?

Colloquium van 23 mei 2024¹, Senaat, Brussel

Algemene inleiding door Rudi Delarue, voorzitter Nationale Arbeidsraad²

Introduction Générale par Rudi Delarue, Président du Conseil National du Travail

Ik zou de organiserende eerste voorzitters en voorzitters van de Arbeidshoven willen feliciteren met hun initiatief van vandaag. Ik ben graag ingegaan op hun uitnodiging om de algemene inleiding op mij te nemen van dit colloquium.

De titel van het colloquium is een vraagstelling: nieuwe wegen voor de arbeidsgerechten? Het gaat bovendien om een open vraagstelling waardoor de antwoorden in meerdere richtingen kunnen gaan.

Ik zal verder in mijn inleiding toelichting geven bij de reeds bestaande voorstellen en standpunten van de sociale partners verenigd in de Nationale Arbeidsraad (NAR) inzake de arbeidsgerechten sedert 1956. Het laatste specifieke advies inzake arbeidsgerechten en arbeidsauditoraten dateert 2015. Sommige recente adviezen wijzen echter op het belang van de arbeidsgerechten als sluitstuk voor de toepassing en handhaving van sociale regels. Ik verwijs naar het belangrijke advies van 30 mei 2023 over de omzetting van de recente EU-richtlijn betreffende toereikende minimumlonen in de EU.

Het Bureau van de NAR heeft zich voorgenomen om een nieuw advies uit te brengen over de arbeidsgerechten. Ik kom hierop later terug.

Le format de questions ouvertes de ce colloque indique également un contexte incertain.

¹ Georganiseerd door de eerste voorzitters van de Arbeidshoven van België

² Deze inleiding geeft mijn persoonlijke mening weer alhoewel heel wat aspecten teruggaan op eenparige standpunten van de sociale partners in de Nationale Arbeidsraad.

Les prochaines élections politiques en Belgique et dans l'UE se déroulent non seulement dans un contexte d'incertitude, mais aussi dans un contexte de polarisation croissante aux niveaux régional, national, européen et international.

Cette situation ne peut être dissociée de plusieurs évolutions complexes à différents niveaux : national, européen et international.

Depuis l'invasion de l'Ukraine par la Russie, par exemple, les règles fondamentales de l'ordre juridique international sont soumises à de fortes pressions. Cela a des implications à de nombreux niveaux pour l'UE, ses États membres et les acteurs de la société civile. Tant à l'intérieur qu'à l'extérieur, l'UE repose sur un ordre juridique prévisible et contraignant.

En outre, la sécurité juridique et la prévisibilité sont très importantes pour l'investissement, le travail et les revenus, ainsi que pour la confiance dans la société et la gouvernance. Ces éléments sont sous pression.

L'accélération des transitions numérique, démographique, climatique et énergétique a également un impact majeur sur le monde du travail et la société au sens large. Il s'agit à la fois de défis et d'opportunités. Des politiques socio-économiques adaptées sont très importantes dans ce contexte pour surmonter l'impact négatif. Les partenaires sociaux l'ont souligné à plusieurs reprises et ont déjà pris des initiatives dans plusieurs domaines.

Mais ces questions font également l'objet d'une polarisation à tous les niveaux politiques.

De polarisering werkt ook door op nationaal en gewestelijk vlak en uit zich ook in thema's die rechtstreeks of onrechtstreeks raken aan arbeid, sociale zekerheid en sociale bijstand.

Politieke partijen en academische en minder academische opiniemakers laten zich meeslepen in opbod over werk en sociale bescherming: denken we maar aan de discussies over het al dan niet bestaan van werkloosheidsvallen, over verhoging van lonen en minimumlonen waarbij het niet altijd duidelijk is waarover het dan wel gaat (bruto of netto) en alsof brutolonen geen cao-materie bij uitstek zouden zijn, over de index alsof er maar 1 systeem zou bestaan, over werkzaamheidsgraad en werkloosheidsgraad alsof alle niet-beroepsactieven uitkeringen zouden ontvangen, over activering van langdurig zieken waarbij de reeds ingezette hervormingen en initiatieven van sociale partners soms over het hoofd gezien worden, enz.

De transities en de opvang van recente crisissen stellen ook uitdagingen voor de juiste allocatie van publieke middelen. Bij de opvang van de negatieve impact van de energiecrisis voor gezinnen en ondernemingen, na de inval van Rusland in Ukraine, is er te weinig selectief tewerk gegaan bij de toekenning van overheidssteun. De toestand van de overheidsfinanciën is daardoor onnodig bezwaard.

Dat was niet de fout van de sociale partners. Die hechten overigens ook veel belang aan goede overheidsfinanciën. Ik verwijs naar het recente rapport van de CRB over de overheidsfinanciën.

Er is een reëel risico dat blind wordt ingegrepen met een negatieve impact op zaken die wel goed en efficiënt werken zoals de arbeidsgerechten en de arbeidsauditoraten.

Deze goede en efficiënte werking is belangrijk voor de sociale vrede, voor het vertrouwen in het sociaaleconomisch bestel en is in termen van kosten en baten zeer efficiënt.

Er vinden momenteel sociale verkiezingen plaats. Het huidig wettelijk kader voor de sociale verkiezingen is door de jaren heen verbeterd dankzij een continu aanpassingsproces. Dit is gebaseerd op de doorgedreven analyse van de organisatie van vorige sociale verkiezingen. Deze analyse vond plaats in de NAR in samenwerking met de FOD WASO. Hierbij werd terdege rekening gehouden met de rechtspraak van de arbeidsgerechten tijdens de procedure sociale verkiezingen. Deze aanpak resulteert in minder conflicten tijdens de sociale verkiezingen en bevordert dan ook de serene sfeer voor de opstart van de werking van de nieuw verkozen Ondernemingsraden (OR) en Comités voor Preventie en bescherming op het Werk (CPBW).

De sociale toeslagenaffaire in Nederland heeft geleid tot een grote regeringscrisis en een sterk toegenomen polarisering en versplintering in het politiek en maatschappelijk weefsel. Bij die toeslagenzaak waren vooral de zwakkere werknemers en sociaal verzekerden het slachtoffer. Ze hadden geen of slechts weinig toegankelijk recht op verweer.

Nederland kent geen stelsel van arbeidsrechtbanken en de rechtsbescherming tegenover discretionair optreden van de overheden is minder uitgebouwd. En toch oefent dit Nederlands model aantrekkingskracht uit op sommige Belgische politici via onder meer het idee van de Nederlandse eenheidsrechtbank. Merkwaardig.

Het is des te merkwaardiger omdat op Nederland na, al onze buurlanden alsook andere EU-lidstaten, een vorm van arbeidsgerechten kennen met betrokkenheid van vertegenwoordigers van vakbonden en werkgeversorganisaties. Het Belgische model sluit overigens aan bij dat van Duitsland al liggen de bevoegdheden wat anders. Duitsland is toch een relevante buur en belangrijke EU-lidstaat me dunkt. Het Nederlands model van arbeidsverhoudingen is overigens op sommige punten, zoals het ontbreken van arbeidsgerechten, Angelsaksischer dan dat van Groot-Brittannië want dat kent wel een vorm van arbeidsgerechten, zelfs al zijn hun bevoegdheden beperkter dan in België, Duitsland of Frankrijk.

Groot was dan ook de verbazing van de sociale partners verenigd in de NAR toen wij, via een gunstige wind, in het bezit kwamen van een brief van de vorige minister van Justitie Vincent Van Quickenborne van mei 2023 aan het college van Hoven en Rechtbanken. Daarin werd gesteld dat de regering in oktober 2022, in het kader van de veiligheidsarchitectuur, principieel zou beslist hebben om de Arbeidshoven voortaan onder te brengen onder de Hoven van Beroep. Bij het Openbaar Ministerie zou er een integratie plaatsvinden van het arbeidsauditoraat –generaal in het Parket-Generaal.

De NAR werd hierover niet geconsulteerd. Er waren evenmin informele contacten met de sociale partners. Na contacten tussen de voorzitter van de NAR met de ministers van werk en sociale zaken en met de voorzitter van de Commissie werk, pensioenen en sociale zaken van de Kamer bleek dat er hierover nooit een principieel akkoord zou afgeklopt zijn. De eerste voorzitters van de Arbeidshoven bleken evenmin geconsulteerd.

Het Bureau (bestuur) van de NAR heeft in 2023 een uitgebreide gedachten wisseling gehad met een delegatie van eerste voorzitters van de Arbeidshoven.

Zoals ik al eerder vermeldde volgt het Bureau van de NAR dit thema nauw opvolgen en we zullen later dit jaar meer dan waarschijnlijk een nieuw advies uitbrengen. De sociale partners zijn er niet gerust want de voorstellen tot integratie van de Arbeidshoven in de Hoven van Beroep kunnen tijdens de regeringsvorming opnieuw op tafel komen.

De NAR heeft richtinggevende eenparige adviezen uitgebracht over de oprichting, functionering en voorgenomen wijzigingen aan de arbeidsgerechten en arbeidsauditoraten.

Het eerste advies dateert van 1956 waarin de NAR de oprichting van autonome arbeidsgerechten eenparig ondersteunde. De NAR bracht onder meer in 1968, 1970, 2009, 2010 en 2015 eenparige adviezen uit waarin opnieuw gewezen werd op het belang van autonome arbeidsgerechten en arbeidsauditoraten naar aanleiding van voornemens van opeenvolgende ministers van justitie om direct of indirect te tornen aan de driedelige functionering en de autonomie van de arbeidsgerechten en arbeidsauditoraten.

Quels sont les éléments clés des positions unanimes des partenaires sociaux réunis au sein du CNT ?

-D'abord le maintien de la **spécialisation des juridictions du travail et de leur composition tripartite** : juges professionnels et juges non professionnels.

La composition tripartite des juridictions du travail, ainsi que leur autonomie, doivent être considérées en conjonction avec le système global de relations du travail et de protection sociale au sens large, dans lequel les partenaires sociaux jouent un rôle majeur.

Malgré les ingérences de toutes sortes des gouvernements au cours des 40 dernières années dans le monde du travail, par le biais de lois-programmes, de décrets et de conclaves budgétaires, d'importantes règles de base dans le domaine du travail et de la sécurité sociale trouvent leur origine dans des accords entre les partenaires sociaux.

Les 172 conventions collectives nationales conclues à ce jour dans le cadre de la CNT, ainsi que les milliers de conventions collectives conclues dans les commissions et sous-commissions paritaires sectorielles et dans les entreprises, sont et restent un pilier important de la réglementation des conditions de salaire et de travail. Aujourd'hui, les 2 419 avis du CNT, dont plus de 80 % sont unanimes, ainsi que le fonctionnement des comités de gestion des organismes parastataux sociaux fédéraux dans lesquels siègent également les partenaires sociaux, façonnent les principaux mécanismes, lois et arrêtés d'exécution relatifs au monde du travail et à la sécurité sociale.

Le maintien de la spécificité des juridictions du travail et des auditorats du travail se justifie également par la complexité croissante de la législation relative au travail, à la sécurité sociale et à l'assistance sociale. Cette complexité croissante est due à toute une série de facteurs.

Certains facteurs sont inévitables, comme la plus grande diversité dans le monde du travail et dans la société. Le marché unique européen peut également être un facteur de complication en raison de la combinaison de la libre circulation des travailleurs et de l'application du droit national et du droit de l'UE.

Cependant, d'autres facteurs de complexité sont évitables et plutôt de nature politique, comme la construction de toutes sortes de coteries à la suite d'accords politiques, que ce soit dans le cadre de notifications budgétaires ou non, qui portent souvent aussi sur des règles substantielles.

La régionalisation de certains aspects n'a pas non plus facilité les choses. Les secrétariats sociaux doivent déjà fournir plus de 70 codes pour saisir les différents statuts de formation et d'insertion dans les différentes Régions et Communautés. Dans certains statuts d'apprentissage et de formation, les personnes handicapées ne semblent plus être assujetties à la sécurité sociale, avec toutes les conséquences que cela implique pour ces personnes vulnérables. Le CNT l'a souligné dans un avis récent. De plus, cette exclusion est contraire aux obligations constitutionnelles, européennes et internationales.

Veel van de koterijen en uitzonderingsregimes in de sociale wetgeving, die de laatste 10-20 jaar zijn opgedoken, zijn vaak niet gevraagd door de sociale partners. In sommige vallen hebben de sociale partners zich verzet tegen sommige van die aanbouwen of uitzonderingsregimes. Ik denk bijvoorbeeld aan het door het Grondwettelijk Hof vernietigde stelsel van het verenigingswerk.

De sociale rechters en raadsheren, voorgedragen door de sociale partners, staan garant voor het maatschappelijk evenwicht tussen de juridisch wettelijke interpretatie en de **maatschappelijke ervaring op het terrein**.

Dit gaat verder dan de kennis van specifieke regels. De kennis van het terrein heeft een grote toegevoegde waarde voor de kwaliteit van de rechtspraak.

- **De vereenvoudigde procedureregels** voor de toegankelijkheid van de arbeidsgerechten zijn belangrijk voor de laagdrempelige toegang tot de arbeidsgerechten.

- De **kortere doorlooptijd van de procedure** bij de arbeidsgerechten. Dat is zowel in belang voor kwetsbare personen als voor het goed functioneren van arbeidsverhoudingen in de ondernemingen. Kwetsbare personen kunnen geen 2 jaar wachten op een vonnis of arrest dat hen al dan niet socialezekerheidsuitkeringen of sociale bijstand uitkeringen toekent.

- Het arbeidsauditoraat staat omwille van zijn vorderingsrecht en advies bevoegdheid garant voor het **procedureel evenwicht** tussen sociaal verzekerde en de sociale zekerheidsinstelling.
- De NAR-adviezen formuleerden ook voorstellen inzake de **verdere verbetering van de werking en uitbreiding van de bevoegdheden** van de arbeidsgerechten.

De NAR kan bijvoorbeeld wel instemmen met het ondersteunen en uitbouwen van een **modern management** van middelen en mensen in entiteiten op grotere schaal voor zover er voldoende garanties aanwezig blijven voor de laagdrempelige toegang. Ook kunnen bv. arbeidsrechters van een rechtsgebied met minder zaken op de rol onder bepaalde voorwaarden bijspringen in andere rechtsgebieden.

Telewerk en digitalisering bij de arbeidsgerechten dragen nu al bij tot efficiëntie winsten.

Voor de volledigheid wil ik er ook op wijzen dat de Belgische Vereniging voor Arbeidsverhoudingen, samengesteld uit sociale partners, academici en ambtenaren, in 2019 een memorandum uitbracht over de noodzaak van het vrijwaren van de autonomie van de arbeidsgerechten. Dat memorandum was bestemd voor de toenmalige vorming van een nieuwe regering (destijds).

Minister van Justitie Paul Van Tigchelt stelde in een interview met DS van 13 mei 2024 dat ondernemingen een stem moeten krijgen inzake economische beslissingen/vergunningen van overheden allerhande (gemeenten, gewestelijk, federaal) die hen direct treffen. Hij trok hierbij een directe parellel met de ondernemingsrechtbanken waarbij, naast beroepsrechters, lekenrechters uit de bedrijfswereld worden ingeschakeld.

In de wereld van het werk bestaat het terrein uit lekenrechters vanuit zowel de bedrijfswereld als de werknemers. Als je zijn redenering doortrekt pleit dit ook voor het behoud van de specificiteit van de arbeidsgerechten.

De ondernemingsgerechten zijn, in tegenstelling tot de arbeidsgerechten, op het niveau van beroep echter niet samengesteld uit lekenrechters. Dat is echter een weeffout vanaf de oprichting van de rechtbanken van koophandel destijds. Weeffouten bij de ondernemingsgerechten hoeven niet doorgetrokken te worden naar het beroepsniveau van de arbeidsgerechten nl. de arbeidshoven.

Comme je l'ai indiqué précédemment, le Bureau du CNT s'est engagé à émettre un nouvel avis sur les tribunaux du travail. Ce sera probablement pour septembre ou octobre de cette année.

Sans vouloir préjuger de cet éventuel avis, il est probable que les principaux éléments constitutifs de nos avis unanimes du passé y seront inclus, ainsi que certains thèmes offensifs tournés vers l'avenir, tels que l'extension de la compétence des tribunaux du travail.

J'attends avec impatience les discussions d'aujourd'hui. Je vous remercie de votre attention.